
CELE MAI IMPORTANTE RISCURI ȘI AMENINȚĂRI PENTRU REPUBLICA MOLDOVA ÎN 2017

www.viitorul.org

Ianuarie 2017

www.viitorul.org

Analiza „Cele mai importante riscuri și amenințări pentru Republica Moldova în 2017” a fost generată de rezultatele unei prognoze-consensus, creată pe baza chestionării a 22 de experți. Le mulțumim cu această ocazie celor care au cooperat la previzionarea acestor riscuri, pe baza propriilor evaluări subiective. Analiza finală și integrarea acestor opinii în formatul acestui produs aparține exclusiv IDIS.

Pentru mai multe detalii vă rugăm să contactați responsabilul pe presă, Victor Ursu la adresa electronică: ursu.victoor@gmail.com sau la numărul de telefon 069017396.

Republica Moldova parcurge o perioadă de turbulențe instituționale, marcată de șocuri politice, sociale și economice pe care le poate depăși numai dacă va înțelege natura acestor provocări și va formula răspunsuri pe măsura schimbărilor din societate. Scalarea riscurilor prognozate în anul 2017 poate oferi celor interesați, i.e. decidenților politic, posibilitatea de a reflecta asupra acestor fenomene de risc, selectate pe zone de conflict și intersecții de interese rivale, având aderență pe agenda mai multor actori (politici, sociali, economici), astfel încât reducerea lor necesită adaptare și inovația politică. Astea sunt riscurile anului 2017.

Previzionarea RISCURILOR TOP 10 s-a făcut cu implicarea unor comunități de policy thinkers. Respondenții au fost rugați să simuleze cele mai mari provocări ale anului 2017 pentru Republica Moldova. Metoda de evaluare a riscurilor anului 2017 s-a rezumat la identificarea „triadică” a unor amenințări interne/externe, cu impact politic, social, economic, ne-convențional, precum și a unor fenomene rare (black swan). Evaluarea a măsurat **gradul de incidență** (severitate minoră, medie, majoră) și gradul de **expunere** (minoră, medie, majoră) al acestor riscuri pe o grilă cuprinsă între 1-5. În cazul nivelului de incidență a amenințării 1 definește situația în care vulnerabilitățile sunt bine protejate, iar exploatarea slăbiciunilor este redusă, iar 5 arată un grad maxim de vulnerabilitate la amenințare. Tot astfel, scorul de severitate reprezintă o grilă de 1-5, în care 1 definește severitatea minoră, cu potențial neglijabil de pierderi, față de 5 în care incidența majoră presupune pierderi serioase pentru actorii implicați.

AMENINȚĂRI INTERNE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

A POLITIC

1 Oportunism politic și schimbări bruște de agendă politică în 2017. Ca și în 2016, atunci când protestele antioligarhice au fost dispersate cu hâtrie, după faimoasa hotărâre a Curții Constituționale de revenire la alegerea directă a Președintelui R. Moldova, în acest an există o tentație puternică „*de a fura mingea de pe teren*”, schimbând regulile de joc ori de câte ori actorii politici influenți își vor dori să obțină avantaje politice contra concurenților politici. Practica arată că asemenea schimbări bruște pot fi generate în aproape orice sector controlat de guvern: administrație publică, taxe, reglementări electorale, competiție, bănci, creând efectul unei stări de alertă quasi-generală, pentru că aceste schimbări sunt de obicei autorizate de un număr extrem de redus de persoane. Acest sistem hibrid de guvernare devine tot mai imprevizibil, tot mai supus erorilor strategice și riscurilor. Drept exemplu poate servi adoptarea în 1 lectură a proiectului de *lege privind amnistierea capitalurilor și stimularea fiscală*, inițiativă criticată de societatea civilă și de partenerii de dezvoltare. Inițiativa confirmă cele mai sumbre suspiciuni cu privire la intențiile maligne ale unor grupuri de influență dinafara sistemului administrativ al RM.

Scor

Incidență – 1

Expunere – 1

2 Reformatarea flancurilor politice în 2017. Anul 2017 promite apariția unor conflicte Guvern-Președinție, Guvern-Opoziție, Președinte-Opoziție, deși atribuțiile noului șef de stat sunt mult mai limitate, ambițiile sale (gaulliste) au fost supralicite electorale. Nu sunt clare „liniile roșii” de conduită între PDM-PSRM, dacă admitem că partidul dominant al coaliției aflate la guvernare l-a ajutat pe Dodon să devină Președintele R. Moldova. Orgoliile lui Dodon pot fi cruțate câtă vreme conducerea PD va fi interesată să-și apropie și să loializeze electoratul PSRM într-o formulă de coabitare „hibrid” (modelul PDAM/PUE-1994). Este mai simplu să conserve actualul sistem de putere, dacă vina pentru lipsa de progres în sistemul justiției, controlul asupra CM, CSP, CNI, PA, CNA poate fi împărțit cu partenerii de coaliție. Apariția unor proteste ar putea cere o schimbare de Guvern în a doua parte din 2017, însă numai dacă PD va fi convins că Prim-ministrul Filip poate fi substituit de V.Plahotniuc, ca preludiu pentru alegeri anticipate. Se știe că PSRM își dorește mult declanșarea acestor alegeri pentru a capitaliza victoria sa recentă în scrutinul prezidențial, mizând și pe sprijinul declarat al Moscovei la refor-

Scor

Incidență – 2

Expunere – 1

matarea scenei politice din R. Moldova. PD este mai puțin dispus să pășească în „cicloul” unor noi alegeri și ar avea nevoie de mai mult timp pentru ca Executivul condus de Premierul Filip să livreze și altceva decât „angajamente asumate”. Este posibil ca, reieșind din propriile interese, PD să fie nevoit să-i aplice niște lecții „disciplinare” actualului Președinte, care nu a înțeles exact că ar trebui să se mulțumească cu un rol decorativ. Totuși, alegerile anticipate nu pot fi deplin excluse de pe agenda anului 2017, generând suprasolicitare politică și oboseală. Declanșarea alegerilor anticipate în 2017 va confirma strânsa coordonare dintre V.P. și I.D. Moscova va exploata interesele corporative ale PD și orgoliile PSRM, condiții care fac scopul intervenției sale în procesul politic din R. Moldova mult mai facil. PD promite stabilitate, dar livrează stagnare și conflicte de interese. Există o mare probabilitate ca protestele opoziției să fie relansate, întrucât cetățenii așa și nu au ajuns să simtă schimbări spre bine, dar protestele vor depinde de mesajul și temele acestui protest. Schimbările de pe scena politică de după alegerile din 2016 au dus la o decuplare a „stângii formale” de ideea protestelor de stradă (PSRM și PN), or, este greu de imaginat cum ar protesta deputații PSRM, avându-l pe liderul lor în funcția de șef al statului, sau marșurile de protest ale „Partidului Nostru” în lipsa liderului său *glamuros*. Rămâne de văzut dacă PAS și DA sunt capabile să re-

ziste valului de descurajare de după scrutin (2016) și dacă mesajele lor rămân atractive pentru principalele grupuri ce se pot mobiliza contra guvernării. În 2017, vom asista la o implozie a partidelor de „tip-marker” (PCRM, PLDM, PL) și apariția unor curente noi - pe dreapta și pe stânga flancului electoral. Scena politică este destul de vlăguită și lipsită de lideri credibili care să articuleze mesaje atractive și înțelese de cetățenii dezamăgiți. Există problema unor lumi paralele în care anumite partide vorbesc mai mult pentru uzul și rezonanța propriilor stufuri politice, mesajele fiind inconsistente pentru oamenii simpli. Pe de altă parte, există și o certă atracție politică pentru lideri populiști, care oferă alegeri simpliste pentru pături apolitice și în mare parte pauperizate. PD își dorește să refacă modelul statului-partid (PCRM), care-i permite să convertească angajații serviciului public în resurse de partid (central/local), exploatând lipsa critică a locurilor de muncă și neaplicării legislației pentru a întări loialitatea și dilua disidența, dar și pentru a controla reacțiile polurilor radicale stânga-dreapta. Strategia PD va fi de a dispersa și compromite forțele de opoziție. În cazul unor alegeri anticipate în 2017, temele geopolitice vor adânci divizările, lupta politică fiind înlocuită cu un proces de „canibalizare” a foștilor aliați electorali, prin înghițirea concurenților prin mijloace mai mult sau mai puțin legale.

3

Ajustări sistemice în interesul sistemului oligarhic.

În anul 2017, PD și acoliții săi vor milita activ pentru modificarea sistemului electoral mixt (50/50), care îmbină listele de partid cu elemente ale sistemului majoritar aplicat unor circumscripții uninominale. Analistii afirmă că acest sistem ar schimba radical regulile jocului politic, creând mecanisme noi de reprezentare politică a circumscripțiilor electorale (astăzi există o singură circumscripție națională în R. Moldova), stimulând competiția pe bază de liste uninominale pentru 50% din mandatele actualului Parlament. Riscul proiectului promovat de PD este că orice candidat independent poate fi mai ușor subordonat unor sisteme de finanțări necontorizate, furnizate generos de oligarhii interesați să controleze rezultatele competiției electorale. Modelul a putut fi testat în alegerile din Autonomia Găgăuză și a oferit avantaje majore coaliției dominante conduse de PD. Este de așteptat ca acest model să fie pe larg modelat și extrapolat în situații similare legate de viitoarele alegeri din 2018. Actualul sistem electoral furnizează inegalități politice largi și lasă loc de interpretări legislative. Mecanismele de supraveghere și monitorizare a partidelor politice este imperfect, ceea ce face ca orice inovații electorale să fie evaluate cu multă prudență înainte ca acestea să creeze noi probleme de administrare a sistemului electoral și politic. De fapt, mesajul subliminal al proiectului PD este că, dacă o singură persoană poate lua cele mai importante decizii în stat, asta înseamnă că aceasta este „normalitatea” în spațiul politic local, în care „nu există condiții de democrație”. Aceste enunțuri au drept scop suprimarea

rezistenței individuale după modele autoritare. Efectele revenirii la guvernare a PSD în România va avea multiple repercusiuni asupra R. Moldova, testând viabilitatea

„proiectului de țară” lansat de Președintele Iohannis pentru dinamica relațiilor cu R. Moldova și, totodată, legăturile tradiționale existente între PD și PSD. Liderul PD este interesat ca aceste legături să-i acopere un minimum de sprijin extern, poziționându-se ca o contra-greutate la cursul pro-ruseasc al noului președinte. Ca parte din strategia de adaptare la contextul turbulent din regiune, PD va prefera să consimtă asupra unei agende care reflectă, înainte de toate, interesele Federației Ruse, dar care pot provoca reacții de protest din partea populației și elitei proeuropene. Anul 2017 va pune presiuni morale asupra clasei economice, pentru că tendința de pauperizare accentuată a societății alimentează o contradicție morală cu cei care-și mențin afacerile în R. Moldova. O societate divizată social și economic invită la acțiuni de contestare violentă a puterii. Discrepanța dintre marile averi și sărăcia morală a elitelor cosmopolite va alimenta prăbușirea încrederii în instituțiile statului, care sunt văzute, în temei, ca mecanisme de coerciție a puterii și nu ca rețele legitime ale unei societăți moderne. O societate guvernată de frică și de suspiciune avansează spre un fenomen de desocializare în masă, prin blocarea formelor de solidaritate și deschide calea spre izbucniri violente de revoltă.

Scor

Incidență – 5

Expunere – 5

4

Proгноze de creștere economică mediocră.

Guvernul R. Moldova a atins obiectivul unei „stabilizări fără creștere economică”. Anticipăm un ritm de creștere economică cu indicatori limitați de constrângerile actualului sistem administrativ și politic. În aceste condiții de progres minimal, există riscul de neonorare a celorlalte condiții de acordare a asistenței financiare externe, formulate de FMI și Uniunea Europeană, ceea ce ar putea conduce la pierderea asistenței financiare externe pentru a se asigura stabilitatea socio-economică și politică. Ritmul redus de creștere economică se datorează gravelor probleme de refinanțare, aflarea sistemului bancar în condiții de risc și de recuperare sistemică, lucruri care demotivează mediul antreprenorial să-și asume riscuri investiționale. Scăderea dramatică a remitențelor va pune presiuni majore asupra capacităților bugetare. Este posibil ca, în aceste condiții de austeritate impusă, autoritățile să dorească a privatiza în grabă o serie de întreprinderi de stat aflate în gestiunea Agenției Proprietății Publice la prețuri absolut derizorii, care ar găsi în schimb un refugiu temporar banilor extrași din băncile compromise în urma operațiunilor de fraudă bancară încă neelucidate pe deplin. Autorii acestor fraude sunt și azi în libertate, iar recuperarea banilor devine un obiectiv secundar pentru autorități. Condițiile finanțatorilor externi fiind dure, Guvernul ar putea reveni la practica de a compensa deficitul bugetar din împrumuturi la dobânzi exagerate de la băncile comer-

cială în care BNM constată, din nou, probleme serioase de management și transparență opacă a proprietarilor, având drept rezultat creșterea datoriei publice. Stagnarea reformelor e camuflată prin retorică de campanie electorală și necesitatea optimizării costurilor publice printr-o reformă a Guvernului central. Riscul acestei reforme este că ar putea servi, în 2017, întăririi controlului politic asupra serviciului public și înrolării ministerelor păstrate în structura Guvernului în beneficiul PD, ca nou „formator de sistem” după colapsul PCRM. Modelul actual de guvernare a economiei este compromis, păstrarea lui menține o atmosferă toxică de cartelizare sistemică, corupție în rețea de scală și relații mafioate. Într-un fel, același centru de putere care propune să mențină verticala de control asupra fluxurilor financiare în R. Moldova impune restricții formale și informale la dezvoltarea businessurilor care nu-i aparțin. Investițiile străine devin un lux, iar în lipsa activităților economice forța de muncă este atrasă tot mai mult de emigrare, are loc pauperizarea familiilor în mediul rural și urban, ceea ce înseamnă premise pentru constrângerea consumului și a dezvoltării noilor tipuri de business. Prețurile de monopol conduc la creșterea prețurilor în alimentația publică și limitarea concurenței.

Scor*Incidență – 5**Expunere – 4*

5

Criza sectorului financiar-bancar nu s-a încheiat.

Fraudele bancare din 2014-2015 au lăsat vulnerabilități sistemice nesoluționate. Problema lipsei de transparență asupra acționariatului băncilor din R. Moldova și neclaritatea asupra mecanismelor de prevenire a unor noi scheme de fraude financiare lasă loc riscului de repetare a unei noi crize bancare. Există alerte de vulnerabilitate la cel puțin alte patru bănci mari din R. Moldova, care fac în total $\frac{3}{4}$ din ansamblul sistemului bancar al R. Moldova. Incertitudinea privind cota acționarilor celor trei bănci gestionate prin administrații provizorii de către BNM fac problematică remediarea conflictului. Tot atât de neverosimilă este și identificarea unui investitor străin, care ar prelua aceste bănci, în condițiile lipsei de claritate asupra proprietăților deținute, clientela politică fiind principala cauză ce împiedică finalizarea investigațiilor fraudei din sistemul bancar. Criza de imagine a sistemului bancar și ambiguitățile păstrate în cele patru bănci cu probleme reprezintă un focar de instabilitate în stat și în economia națională. Și alte bănci se confruntă

cu un număr excesiv de credite neperformante, motiv pentru care o criză a sistemului bancar este posibilă, dacă agenda ascunsă a unor actori politici nu va fi rezolvată în mod prioritar. Este evident că securizarea sistemului financiar este imposibilă în absența unui acord stabil și riguros cu FMI și susținerea fermă a partenerilor pentru dezvoltare. Economia anului 2017 va fi influențată în cel mai înalt grad de (a) **puterea scăzută de cumpărare a consumatorilor**, ca urmare a crizei financiare provocate de furtul miliardelor din sistemul bancar; (b) **nivelul redus al investițiilor**, urmare a corupției sistemice, a sistemului de justiție corupt, a instabilității politice, precum a politicii monetare restrictive promovate de Banca Națională în 2016; (c) **scăderea în continuare a nivelului de remitențe**, care, odată cu reducerea deficitului comercial, vor contribui la creșterea rezervelor valutare ale Băncii Naționale. Există anumite segmente ale

Scor*Incidență – 3**Expunere – 5*

societății din R. Moldova care ar dori o amplă investigație internațională în cazul fraudei bancare din R. Moldova, apelând simbolic la acțiunea Congresului SUA de a extinde pe plan global „legea Magnitsky”, implicând FBI în tragerea la răspundere a crimei organizate pe plan inter-

național. Fiind o victimă a rețelilor criminale globale, R. Moldova este vizată în orice scenariu care ar putea avansa mai departe ca urmare a „legii Magnitsky”, dar numai dacă noul președinte al SUA va adopta o asemenea politică a Executivului american.

6 **Mimarea reformelor economice.** Abordarea hazardată a reformelor cum este decizia de re-organizare a Guvernului, modificarea sistemului electoral, pot avea efecte contradictorii celor așteptate. Și în 2017 populația R. Moldova se va ciocni cu grave probleme economice, declinul locurilor de muncă, corupție, neîncredere în justiție și bănci. Deși atestă o îmbunătățire Moody (B3 după B negativ), imaginea de țară legată de fraude bancare nu atrage investitorii străini, iar acordurile financiare cu FMI nu pot schimba decisiv atmosfera pe plan intern, starea de spirit a populației, care se simte descurajată și demoralizată de injustiție, impunitate și speranțe reduse de schimbare. Este complicat să educi disciplină financiară într-un stat în care cetățenii nu cred și în care inițiativele cetățenești sunt ridiculizate de exponenții puterii oligarhice, prea puternici pentru a fi puși la respect de justiție. Remitențele vor scădea tot mai mult în 2017, ca urmare a evitării instituțiilor bancare din RM, dar și a fenomenului de părăsire pentru totdeauna a RM. Totodată, are loc o depopulare a RM, pe fundalul declinului de calitate a serviciilor medicale, o criză profundă a sistemului de asistență socială, a reproducerii, îmbătrânirea

populației, creșterea cheltuielilor pentru salarizare. Constatăm existența unor riscuri majore în 2017 de a repeta schemele tradiționale de spălare a banilor prin intermediul băncilor, ca urmare a faptului că prea puțini operatori au fost trași la răspundere pentru operațiunile suspectate de spălarea banilor („laundromat” după RISE), iar cei implicați se bucură de impunitate. Prin textul Memorandumului încheiat cu FMI la finele anului 2016, R. Moldova și-a luat obligația de a securiza sistemul financiar-bancar, dar nu putem fi siguri că actuala guvernare nu va comite în continuare delapidări în acest domeniu. Faptul că guvernarea a încercat „să strecoare prin ușa din dos” proiectul amnistiei fiscale întărește ipoteza că ea nu este interesată să facă ordine în sistemul financiar-bancar, abandonând practicile oculte și netransparente. Anumite cercuri cu interese economice din anturajul puterii elaborează în continuare scheme de conectare a Republicii Moldova la operații financiar-economice internaționale ilicite.

Scor
Incidență – 5
Expunere – 5

7 **Politizarea deciziilor economice.** Populismul economic și nostalgia „revenirii” la piața tradițională a CSI, înlocuirea UE cu UEA, ca taxă de tranziție sub tutela rusă, reprezintă cele mai mari riscuri pentru economia națională în 2017. Doar 11,7% din exporturi și 13,0% importuri s-au făcut între Rusia și R. Moldova în 2016, reprezentând o anumită contracție față de 2008 (19,7% exporturi și 13,6% importuri), dar nesemnificativă pentru ca subiectul „revenirii pe piața rusă” să capete în anul 2017 proporții mitologice. Menținerea restricțiilor economice ale Federației Ruse împotriva produselor moldovenești ar provoca în continuare pierderi economice însemnate pentru producătorii din R. Moldova. Obiectiv, exporturile din R. Moldova ar putea recăpăta anumite poziții pe piața rusă, dar ele nu pot substitui nici într-un caz accesul garantat de semnarea DCFTA RM-UE. Și Foaia de parcurs, văzută de Rusia ca o precondiție pentru ridicarea embargoului, sau suspendarea Acordului de Asociere UE-RM, promisă de Președintele Dodon în cadrul vizitei sale oficiale la Moscova, nu pot garanta Republicii Moldova un

ritm de creștere economică, în absența reformelor structurale și eliminării blocajelor administrative interne (corupție, monopoluri, incompetență etc.). În ultimii 10 ani, UE a oferit R. Moldova peste 840 de milioane de euro pentru proiecte de dezvoltare economică, adaptare la standardele sale, susținere bugetară și consolidare a statului – o susținere de neegalat din partea Federației Rusie, care și-ar dori să blocheze, dacă nu să suspende acțiunea Acordului de Asociere UE-RM, oferind avantaje himerice, de care R. Moldova pur și simplu nu are nevoie. În absența unei viziuni organice de dezvoltare națională a economiei, prioritățile Guvernului se pliază în funcție de prioritățile alese de partenerii de dezvoltare, omițând că aceste priorități trebuie să-i aparțină. Nefinalizarea reformelor structurale, nenumăratele „ajustări” a legislației deja adoptate, criminalizarea proceselor economice generează instabilitate cronică în sis-

Scor
Incidență – 3
Expunere – 3

temul național de luare a deciziilor economice. Moneda națională, stabilitatea căreia depinde puternic de remitențele migranților care sunt în scădere, este vulnerabilă, iar partenerii străini nu se grăbesc să investească, fiindcă nu au siguranța securității investițiilor pe care le-ar face. Acest fapt va stimula și mai mult procesele migraționiste, vom asista la un declin și mai puternic al populației economice active din țară, ceea ce poate duce la un deficit al forței de muncă în unele sectoare ale economiei. Și nu sistemul educațional este de vină, așa cum trâmbițează mai multe surse mass-media și unii factori de decizie, dar faptul că tineretul nu își leagă viitorul de Republica Moldova. Lipsa unei politici coerente în domeniul ocupării tinerilor absolvenți va agrava situația din țară și mai mult. Diminuarea populației active și ocupate va conduce la creșterea deficitului de resurse necesare pentru protecția socială: asigurări sociale, prestații sociale, servicii sociale. Totodată, creșterea ponderii populației ocupate în agricultură va agrava și mai mult situația sferei sociale. În 2017 se păstrează riscul unei crize de finanțare a bugetului public. Există riscul ca investigațiile locale și

internaționale să nu recupereze banii fraudanți din bănci, iar făptașii acestor crime financiare să rămână nepenalizați, ceea ce ar da o lovitură gravă nu doar sistemului de drept, dar și climatului investițional și de afaceri, singurul care ar putea asigura cetățenii că se pot simți protejați de lege și instituții. Înaintarea frontierei economice rusești și preluarea controlului instituționalizat al unor segmente strategice ale economiei se poate realiza prin schimbarea de paradigmă în proiectul de interconectare energetică prin care Centrala de la Cuciurgan va deveni generatoare de sistem, dar și preluarea stațiilor back-to-back pentru controlul fluxurilor de export al energiei electrice către Europa. Corupția și impunitatea generează obstacole în calea dezvoltării economice și sociale a țării și continuă să influențeze procesul politic în mod nociv. Încrederea instituțiilor financiare în determinarea Guvernului de a rezolva situația sectoarelor vulnerabile (bănci, energie, competiție, achiziții) are limite, iar testarea acestora (prin inițiative de amnistiere a capitalului) vorbește despre inconsistența procesului de luare a deciziilor și lipsa de scrupule morale la politicieni.

C SOCIETAL

8 Sărăcia și declinul demografic se vor accentua în 2017. Anul 2017 va reflecta grave probleme social-demografice în Republica Moldova. Creșterea economică mediocră și reputația îndoielnică a mediului de afaceri generează sărăcie și reducerea locurilor de muncă, care afectează colectarea resurselor la bugetul public. În 2016, autoritățile responsabile de datele statistice invocau o rată de emigrare de 136 de persoane pe zi din Republica Moldova. Fenomenul declinului numeric al populației creează riscuri sociale majore pe termen mediu și lung: lipsa forței de muncă calificate, depopularea orașelor și satelor, destrămarea familiilor, necompletarea instituțiilor de învățământ vocațional și superior din cauza căderii abrupte a reproducerii populației. Tendințele demografice catastrofale nu sunt tratate corespunzător prin politici sociale efective. Drept urmare, economia R. Moldova devine neatractivă pentru investiții, iar numărul în scădere al contribuabililor afectează dramatic funcționarea sistemelor de protecție socială, sporește deficitul bugetar etc. Îmbătrânirea accentuată a forței de muncă (accentuarea categoriei de pre-pensionari, reducerea productivității, creșterea cheltuielilor pentru salarizare, reticență la inova-

ții, PTȘ). Pot să apară fricțiuni între categorii sociale și demografice diferite (pensionari eliberați din trupele de interne și angajați ai sistemului bancar). Accentuarea sărăciei este produsul incidenței inegalităților. Criza socială a populației generează îmbătrânire rapidă, emigrație record, având drept efect și o descurajare și demoralizare a populației, care-și propune să emigreze cu orice preț dintr-o țară fără viitor. Aceste tendințe se vor accentua în 2017, pe fundalul apatiei politice și a risipirii capitalului social. Observăm, astfel, că anumite partide, care-și propun să formeze centrul puterii politice, caută să reducă discutarea acestor subiecte dure-roase pe motiv că sunt distructive, influențând astfel standardele de presă liberă și căutare a soluțiilor față de aceste provocări. Este posibil ca, în 2017, să se intensifice acțiunile de protest în stradă ale maselor pe fundalul stagnării economice, în care reacția contra autorităților și lipsa de bunuri sociale (locuri de muncă, servicii medicale de calitate) este faza reală a cadrului economic de perspectivă.

Scor
Incidență – 5
Expunere – 5

Proteste în masă. În anul 2017 vor crește prețurile la electricitate, căldură, petrol, mărfuri de primă necesitate, generând astfel nemulțumirea cetățenilor care, ulterior, vor fi implicați în desfășurarea protestelor organizate de partidele de opoziție în raport cu actualul Guvern și Parlament. De asemenea, ar putea avea loc lichidarea unor universități din sistemul de învățământ superior. În anul 2017, R. Moldova va avea cel mai mic număr de absolvenți de liceu. Acest fapt va genera o competiție acerbă între universități pentru candidații la studii. Ministerul Educației, care nu are nicio viziune în acest sens, va merge pe ideea că este necesar să fie lichidate unele universități, fapt care va genera nemulțumiri în masă din partea studenților și profesorilor, va limita piața muncii. Lichidarea sistemului de pregătire a profesorilor de gimnaziu, liceu, universități: la inițiativa Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, a Universității de Stat din Tiraspol cu sediul la Chișinău, a Universității de Stat din Comrat, a Universității de Stat „Grigori Tașmblac” din Taraclia s-a revenit, pe 8 decembrie 2016 în cadrul ședinței Consiliului Rectorilor, la discuția asupra Nomenclatorului domeniilor de formare profesională, elaborat de către un grup de lucru, format prin ordinul nr. 1121 din 25 noiembrie 2015 al Ministrului Educației. În proiectul elaborat al Nomenclatorului de formare profesională este domeniul 0114 *Formarea profesorilor*, la fel ca și în Legea Nr. 142-XVI din 07.07.2005, Nomenclatorul specializărilor din 2001 etc. Aceste acte legislative indică importanța acordată domeniului formării profesorilor, care constituie o tradiție a R. Moldova, în care cea mai valoroasă resursă umană este dezvoltată prin sistemul educațional. Proiectul a fost avizat pozitiv de Consiliul Rectorilor (septembrie 2016), dar ulterior a fost retras de pe site-ul Ministerului Educației, pe masa grupului de lucru apărând un alt proiect în care domeniul 0114 *Formarea profesorilor* nu se mai regăsește, ceea ce contravine Codului Educației (art. 12) și Clasificării Internaționale Standard a Educației (ISCED - 2011), procesului de acreditare al ANACIP, inițiat de Ministerul Educației la domeniul de formare profesională (0114). Excluderea din Nomenclator al acestui compartiment (0114 - *Formarea profesorilor*) va periclita continuitatea procesului de formare a cadrelor didactice de înaltă calificare în Republica Moldova și va impune pierderi substanțiale pentru funcționarea sistemului de educație publică în R. Moldova. Există în 2017 o problemă majoră legată de justiția selectivă și nivelul înalt de corupție. Pe parcursul anului se vor radicaliza criticile față de partidele aflate la guvernare pentru lipsa de rezultate în

ameliorarea calității administrației. Se vor înțeți din plin disfuncțiunile sistemului de asigurări sociale, extrem de necesar pentru sustenabilitatea sistemului.

Deși date privind prezența inegalităților sociale nu există, oricum se simte o situație de degradare a coeziunii sociale din societate. Degradarea serviciilor publice sporește nivelul de infracționalitate în mediile vulnerabile. Se creează impresia că populația și guvernarea se află pe două părți ale baricadei, fapt ce nu poate duce la o dezvoltare normală, menținând o largă fragmentare a societății și un nivel redus de încredere în instituțiile statului. Strategia de securitate națională adoptată de R. Moldova include sărăcia ca factor care erodează populația țării, o amenințare neconvențională majoră, dar și securitatea informațională, diminuarea calității educației pentru tineri - cea mai activă parte a populației, amenințările cyber care afectează integritatea procesului electoral și de protejare a sistemelor naționale de informare și date personale, securitatea sistemului național de aprovizionare cu energie, precum și alte amenințări care pot produce catastrofe tehnice. Populația resimte incapacitatea statului de a face față riscurilor și amenințărilor care pun în pericol instituțiile vitale ale economiei și vieții în comun, ceea ce-i face să adopte strategii individuale de securizare, emigrare. Nemulțumirea față de modul în care funcționează structurile statului alimentează conflicte interne și pot provoca o dezintegrare dureroasă a statului. **Divizarea societății.** Odată cu alegerea lui Igor Dodon în funcția de Președintele al R. Moldova, se vor accentua diviziunile adânci geopolitice din societate. Primele acțiuni ale noului președinte (modificarea limbii pe site-ul Președinției, retragerea cetățeniei lui Traian Băsescu) confirmă prevalența simbolismului antinațional în discursul noului șef de stat. Acestea decizii vor reanima controverse politice în societate și vor stimula acțiuni de răspuns din partea grupurilor unioniste. În ajunul alegerilor din 2018 (100 de ani de la unirea Basarabiei cu România), este de așteptat ca mișcarea unionistă să-și intensifice acțiunile. De asemenea, am putea asista la intensificarea tendințelor emigraționiste din cauza condițiilor economice și sociale din R. Moldova, procesul brain-drain al persoanelor calificate fiind unul dintre cele mai mari riscuri care va afecta acest stat. Este un risc societal atât economic, cât și politic. Când spunem politic, avem în vedere că propaganda prinde mai ușor teren în rândurile persoanelor fără studii.

Scor

Incidență – 2

Expunere – 2

10

Rusia poate destabiliza R. Moldova prin puteri de hacker politic. Cine invită Rusia să joace un rol pozitiv în ansamblul puteri politice?

Rusia nu are prea multe instrumente de influență asupra R. Moldova, dar investește mult în menținerea controlului asupra mass-media, formatorilor de opinie și asupra elitelor legate prin afaceri de regiunea transnistreană. Are loc o reactivizare a agenților de influență pro-Kremlin, a structurilor politice și nepolitice, pe fundalul degradării pieței mass-media, concentrarea licențelor TV și Radio în mâinile câtorva moguli de presă și în absența unei politici de stat, care să excludă această involuție dramatică a libertății de expresie. Influența Rusiei nu s-a rezumat niciodată doar la „soft-power”, ceea ce ar trebui să însemne că, în 2017, anumite grupuri cu agendă extremistă ar putea să apară în vizorul organelor de ordine publică. Succesiunea unui Președinte pro-Kremlin deschide noi orizonturi de creștere a influenței rusești în R. Moldova, inclusiv prin opțiuni de politică externă, creând percepția unei puteri bicefale, spre care vor fi orientate diverse platforme de „soft-power” loiale Rusiei: accesul la piața rusă, statutul migranților, rolul extins al bisericii ruse, puterea hibridă etc. Un pericol major al anului 2017 îl poate juca proiectul de „transnistrizare” prin aplicarea mecanică a Protocolului de la Berlin, semnat în vara anului 2016, care primește astfel consistență prin apariția unui Președinte predispus reglementărilor „tranzacționale” pe contul R. Moldova. Narativul rusesc privitor la rolul excepțional al trupelor sale de pacificare va fi reactualizat în 2017 prin Dodon. Deși nu mai pot finanța regimul separatist ca și acum câțiva ani, oficialii ruși și-ar dori să rezolve problema viabilității acestei enclave militarizate prin atragerea unor forțe politice din R. Moldova în proiectul federalist, forțând R. Moldova să accepte prețul reintegrării cu regiunea separatistă prin renunțarea la UE, denunțarea acordurilor semnate în 2014 și asigurarea unui statut cu putere de veto pentru regimul separatist. Peste 80% din aceste mijloace mass-media RM retransmit conținut informațional produs în Federația Rusă. Majoritatea acestor surse mediatice au avut un rol activ în criticarea

semnării Acordului de Asociere RM-UE în 2014, de pe pozițiile narativului rusesc de a trata asocierea statelor din PaE ca „o încercuire a Rusiei”, criticând reformele impuse de UE, care ar afecta tradițiile culturale și religioase, morala și legăturile spirituale ale creștinilor. Societatea din R. Moldova este total neprotejată contra propagandei rusești. Simpla monitorizare a acestor rețele de influență nu rezolvă esențial problema integrității spațiului informațional și creează grave probleme de securitate națională. Este de așteptat ca, în 2017, să revină în discuție temele din campania prezidențială cum ar fi orientarea geopolitică, legea antidiscriminare, relația cu statele vecine și parcursul european. Unii actori se fac a ignora adoptarea, la 14 decembrie 2016, a mecanismului de suspendare a regimului fără vize de către Parlamentul European, în cazul în care autoritățile statelor respective renunță la obligațiile și scopul reformelor asumate legate de combaterea corupției, reforma justiției, securizarea frontierelor, protejarea drepturilor omului. Intensificarea propagandei Federației Ruse ar urmări să faciliteze victoria forțelor pro-Kremlin în scrutinul din 2018. Voluntari din Transnistria și Găgăuzia au fost instruiți militar în Rusia, iar unii dintre ei au luptat de partea rebelilor din Donbas. Cei care au participat la lupte pot fi tratați ca „teroriști”, conform legislației internaționale. Este posibil ca acești „omuleți verzi” să fie parte a anumitor planuri de contingență militară în următorii ani. Este posibil ca Rusia să revină la scenariul de ocupare a orașelor și regiunii pontice, după ce și-a consolidat controlul militar și strategic asupra Crimeii. Dar, pentru că atenția opiniei publice și a structurilor de forță a fost furată de fraudele bancare, reforma sectorului de securitate a pierdut ritmul inițial, iar finanțările pentru sector s-au diminuat în 2016-2017, ca efect al declinului economic. În anul 2017, dezbaterile asupra opțiunilor geopolitice vor continua în societate, în ciuda retoricii populiste de a le exclude.

Scor

Incidență – 5

Expunere – 3

„BLACK SWANS”

Fenomenul „lebedei negre” este generat de schimbări bruște cu caracter militar, economic, social ori de securitate, care afectează echilibrul de forțe într-o anumită societate.

Scor = Expunere (1-5) + Severitate (1-5) : 2

1. **Dezgroparea „Planului Kozak”.** Un alt subiect care poate detona agenda politică ar fi planul unei *federalizări* (modelul Kozak), care ar stârni o reacție largă de contestare a guvernării. Peste 65% din respondenți resping planul, care este perceput ca un instrument de spargere a suveranității R. Moldova, sub garanții militare rusești și prezență militară străină, ceea ce promite o mare destabilizare politică. Statul R. Moldova ar fi o pradă ușoară pentru regimul militarizat de la Tiraspol, care nu are niciun fel de rețineri, obligații și alte piedici morale, ceea ce înseamnă că nu are ce pierde. Este adevărat că Moscova și-ar putea camufla intențiile prin plantarea unor legi tranzitorii, care i-ar recunoaște regimului separatist elemente de suveranitate (Protocolul „Meier Clodt” de la Berlin invocă unele dintre ele!), fără a-l alinia principiilor riguroase ale Constituției R. Moldova și fără a-l supune unei proceduri de „sanitare” prin eforturi de demilitarizare, decriminalizare și liberalizare a regiunii separatiste. Ambele partide influente astăzi în Parlamentul RM, Partidul Socialiștilor și Partidul Democrat, par a fi extrem de interesante să-și însușească bazinul de votanți din stânga Nistrului în perspectiva unor alegeri. Deosebirea între ele este de ordin circumstanțial. PD a intrat în rolul unui partid „gigant de sistem”, în timp ce PSRM se poziționează în continuare ca „partid-plantat în RM cu misiunile Federației Ruse”. Drept exemplu servește ardoarea liderilor săi de a-și atribui sprijinul extern spre ceea ce anunță Dodon drept obiectiv de a crea un stat total nou, confederativ, prin „lipirea RM de Transnistria”. Obsesia de a intra în grațiile Moscovei îl face pe actualul Președinte incapabil de a fi președintele tuturor cetățenilor RM, călcând în picioare o seamă de legi naționale fundamentale, i.e. Constituția RM, ceea ce ar putea fi temei legal pentru suspendarea din funcție, în anumite condiții. Dar, acesta ar putea fi un scenariu anticipat de patronii săi externi, care și-ar dori „eroizarea” politicilor pro-Kremlin din perspectiva unor alegeri anticipate. Acțiunile PSRM nu se vor opri în acest moment la jubilarea victoriei lui Dodon, ci vor declanșa noi acțiuni de provocare a ordinii constituționale în RM, folosindu-se de prerogativele instituției prezidențiale și beneficiile susținerii rusești. Chiar și o reacție simetrică a UE la amenințările PSRM (blocarea din nou a finanțărilor pentru RM ori suspendarea regimului liberalizat de vize) ar putea servi, în mod paradoxal, planului clar al Moscovei de a reveni în prim planul procesului politic din RM, folosindu-se de fereastra deschisă de oportunități. Este posibil ca această situație să convină și PD, care-și asumă principiul „mielul blând sughe la două oi” (PCR). Rusia nu a abandonat intenția de a transnistriza R. Moldova, iar în 2017 există premise politice reale ca politicieni fără scrupule, cu viziuni pro-Kremlin din PSRM și PDM, să

trateze acest proiect periculos pentru interesul național de pe poziții de „tranzacție cu potențial de câștig”, un fel de „grand bargain”, care le-ar asigura partidelor sale resurse proaspete de alegători, o platformă politică ce ar muta accentele de pe eșecurile de politică internă și implementare defectuoasă a Acordului de Asociere spre un „mare șantier în construcție”, legat de reformatarea statului „comun” (viziunea lui Primakov). Totodată, pe plan regional, asemenea evoluții ar putea catapulta stimulente de jingoism local, mai ales printre comunitățile naționaliste găgăuze, bulgărești din regiunea Odesa. Rusia ar fi suprema interesată de apariția unor noi focare secesioniste la gurile Dunării (partea regiunii Odesa, sudul Moldovei și regiunea transnistreană). Liderul PD consimte că aceste evoluții ar crea cerere pentru grupurile sale de aderenți. Și Dodon va exploata subiectul Transnistriei pentru a extrage maximum de atenție și resurse din partea Moscovei, hrănindu-și clientela de partid cu slogane pentru care aceștia s-au mobilizat în sprijinul PSRM în scrutinul din toamna anului 2016. Ei nu sunt majoritatea populației, dar pentru Kremlin aceasta nu contează. Anticipăm o acutizare a pozițiilor negociatorilor în formatul „5+2” asupra concesiilor pe care, în mod surprinzător, le așteaptă din partea R. Moldova, în timp ce trec cu neprefăcută neglijență sub tăcere grave cazuri de violare a drepturilor și libertăților omului în regiunea secesionistă, intimidarea cetățenilor R. Moldova rezidenți în regiune, încălcarea dreptului la liberă circulație, reținerea abuzivă și aplicarea torturii, pedepsirea prin lege a persoanelor care admit ca fapt necesar evacuarea trupelor rusești din regiune. Acțiunile întreprinse în 2017 pe dimensiunea reglementării conflictului trebuie tratate cu dublă circumspecție. Un model injust de reglementare poate crea amenințări grave pentru stat, politic, economic și de securitate. O unificare grăbită ar rezulta în instalarea unui regim autocratic, orientat spre Est, devastat de crize politice și conflicte între comunitățile lingvistice și etnice din RM, ar accelera exodul populației active din țară și excluderea pilonului social de modernizare și europenizare a țării. Riscul este real în toate privințele, deși interesul unor jucători externi spre acest mod de reglementare este real și cu miză regională. Există voci influente care anunță că excluderea opțiunii de federalizare lasă Rusiei o singură opțiune - recunoașterea Transnistriei ca stat independent, și că UE și SUA nu ar avea obiecții contra unei unificări la pachet, pentru că actualul regim oligarhic nu este mai bun. Estimăm că interesul față de proiectul federalizării este oportunist, ca un pretext adițional de a muta atenția de la lipsa de rezultate în combaterea corupției, justiția subordonată politicului și de la alte reforme care bat pasul pe loc.

2

Incidența fenomenului climateric extrem. În ultimii ani, R. Moldova a fost afectată masiv de secetă. În ciuda efectelor economice și sociale dezastruoase, tema schimbărilor climaterice nu a devenit centrală pentru decidenții sectorului agroalimentar și nici pe agenda factorilor responsabili de securitatea națională. Studiile independente constată extinderea zo-

nei de vulnerabilitate climaterică asupra zonei de sud și de nord cu o viteză fără precedent în istoria alimentară a regiunii. Clima poate afecta dramatic alimentarea cu apă a capitalei R. Moldova și a sistemului de apeducte la care sunt conectați peste un milion de locuitori, o amenințare de ordin civil, acutizată de proiectele hidroelectrice ale Ucrainei pe râul Nistru.

3

Regionalismul politizat. Relațiile UTAG cu centrul național ar putea genera multe surprize în acest an legate de interesul „partenerilor estici” de a exploata dependența regiunii de proiecte de mobilizare și de un tratament preferențial din partea Moscovei. Inițierea unui proiect de federalizare va genera reacții de opoziție în rândurile grupului titular, care consideră federalizarea inoportună. Anumite acțiuni se pot răsfrânge asupra regiunii Odesa/Kilia, în

care se găsesc destule grupuri inspirate de proiectele legate de Crimeea. Dependența ieșită din comun a R. Moldova față de factorii externi (economici, politici și informaționali) face ca fenomenul „black swan” să aibă un caracter mai degrabă „planificat”, iar, pe fonul vulnerabilităților vizavi de manipularea informațională din exterior, declanșarea unui fenomen „surpriză” poate fi considerată drept o „constantă” a riscurilor pentru R. Moldova.

AMENINȚĂRI EXTERNE (internaționale) PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

A

POLITIC

1

Tranziția de putere în SUA. Instalarea unei noi Administrații SUA crează multiple efecte și confuzii pe plan global și transatlantic, inclusiv vis-a-vis de ceea ce poate aștepta Europa de la Washington DC. Este de așteptat unele din temele de campanie să devină politici, iar aceasta ar putea să re-orienteze prioritățile SUA spre nevoile imediate interne, presând europenii să-și asigure singuri securitatea și îngropând TTIP, acordul care ar fi putut garanta pentru SUA-UE o lungă perioadă de preeminență economică mondială. Președintele Trump vrea un Acord bilateral cu Marea Britanie după Brexit, care-i o șansă bună pentru Londra, dar un semnal rău pentru Brussel, care va trebui să ceară SUA o politică rezonabilă, care nu ar alimenta tendințe centripete. Și politica față de Rusia este o altă "linie roșie", ideile de acord cu Rusia lui Putin poate crea discontinuități grave față de politica Obama, lăsându-i pe central-europeni în fața ofensivei rusești. Toți europenii au în fața lor un front militar deschis prin războiul din Ucraina contra Rusiei, la care se adaugă agonia războiului din Siria, bazin de refugiați și pericole teroriste pentru UE. Este crucial important ca SUA și Rusia să nu facă târguri (deals) peste capul europenilor. Președintele SUA, B.Obama, a prelungit cu un an sancțiunile SUA pentru Rusia printr-un Ordin Executiv, iar Congresul SUA a invitat și alte state să se alăture legislației anti-fraudă, cunoscute drept „legislația Magnitsky”, dar această acțiune ar putea fi revăzută de un Președinte SUA „tranzacționist”, ale cărui scopuri și viziuni ar putea limita semnificativ rolul SUA la menținerea și consolidarea ordinii liberale pe plan global, așa cum o știam până în 2016. Pe termen scurt, alertele anului 2017 se leagă de instabilitatea băncilor italiene, agonia sectorului bancar din Grecia nu s-a încheiat, alte amenințări planează peste Spania, Franța. Riscurile economice sunt palide față de pericolele politice, însemnând condiții mai proaste pentru bănci, investitori și dezvoltatori. Sunt mulți care susțin că aceste riscuri ar putea fi rezolvate suspendând sancțiunile impuse Rusiei, oferind soluția accesului la piața rusă ca pe o soluție magică cu efecte multiple. În contextul alegerilor din Franța și Germania, aceste idei vor atrage multe discu-

Scor

Incidență – 5

Expunere – 5

ții. Ordinea internațională depinde de modul în care SUA își vor susține obligațiile internaționale. De obicei, președinții SUA ajung la putere după campanii în care au susținut reducerea obligațiilor SUA în străinătate, dar aproape niciodată nu-și respectă obligația. Este posibil ca președintele Trump să reprezinte un caz diferit, având experiența oamenilor de afaceri și nu a unor politicieni. SUA ar putea însă să plătească mult mai mult, dacă va crea un vacuum de putere sau de leadership pe subiecte de interes global deosebit cum sunt: schimbarea climaterică, eșuarea unor state fragile, proliferarea armelor nucleare și răspunsul comun contra acțiunilor de terorism. Tranziția noii administrații SUA și relațiile sale cu Rusia, China, Japonia și Korea, cu alți actori relevanți pe plan global pot desemna niște evoluții spectaculoase în 2017. Dintre toate, destinderea relațiilor cu Rusia și anularea regimului de sancțiuni internaționale ar putea crea riscuri semnificative, întrucât Putin ar putea fi din nou stimulat să creadă că are mandatul de a-și continua campania de „strângere a pieselor care-au aparținut imperiului său țarist/sovietic”, escaladând prezența sa militară în Ucraina sau proiectând situații de conflict și instabilitatea peste tot în vecinătatea frontierelor sale, din Balcani până la Vladivostok. Mișcări provocatoare de tip „hibrid” ar putea testa vigilența arcului NATO din statele baltice și, totodată, garanțiile oferite tuturor membrilor de către Alianța Nord-Atlantică, pe care noul Președinte SUA o numește „perimată”. Amenințările comune ar putea îndemna Ucraina să continue politica sa-nitară pe segmentul transnistrean al frontierei cu R. Moldova. Relansarea în forță procesului de negocieri în problema transnistreană poate însemna favorizarea de către SUA, Germania și Franța a unei soluții după criteriile politice elaborate de Federația Rusă, aparent sub condiția finanțării procesului de către UE, favorizarea participării active în procesele electorale din R. Moldova a electoratului din regiunea separatistă (în cazul alegerilor parlamentare anticipate) și înrăutățirea relațiilor cu Ucraina.

2

Desuetudine în Parteneriatul Estic. UE riscă să piardă controlul asupra uneia dintre cele mai atractive politici regionale din ultimul deceniu, EaP, ca efect cumulativ al eșecurilor, ezitărilor, distracției geopolitice și defecțiunilor politice interne. Niciunul dintre statele Parte-

neriatului Estic nu se mai bucură de atenția cu care acestea erau întâmpinate după 2012 la Bruxelles. Probleme mult mai grave de coeziune internă, protejare a frontierelor, creștere economică mediocră, curente eurosceptice și xenofobe care contestă legitimitatea proiectului UE, dar și părăsirea UE de

Scor

Incidență – 5

Expunere – 5

către state fondatoare (Brexit) vor domina agenda anului 2017. Declinul PaE se datorează și deteriorării semnificative a spațiului continental de securitate după anexarea Crimeii și războiul din Ucraina, eșuarea formatelor de negocieri (Minsk și Normand) care nu pot găsi soluții acceptabile părților implicate în războiul din regiunile estice ale Ucrainei. UE și SUA sunt conștiente că retragerea va dezlega mâinile Moscovei pentru proiecte de restabilire a controlului său hegemonic pe un spațiu mai extins al Europei Centrale și de Est, plantând regimuri hibrid și rețele loiale Moscovei, cu un impact deosebit de grav pentru securitatea europeană. **Anticipăm o amplificare în 2017 a atacurilor mediatice conduse de Rusia în statele din UE, mobilizându-se astfel pentru scopul de a-și promova interesele prin intermediul așa-zisei ideologii conservatoare, însemnând de fapt, influență directă în procesele politice din statele europene. Rusia își dorește eliminarea priorității Europei de Est de pe agenda politică a UE și se va folosi de faptul că Parteneriatul Estic nu a fost niciodată o politică consensuală în interiorul UE. Obiectivul categoric al Rusiei de a-și reclama controlul asupra spațiului ex-sovietic riscă să sufocă strategic capacitatea UE, știrbind din ambițiile sale regionale și geopolitice. Integrarea europeană a pierdut mulți dintre adepții săi în majoritatea statelor din Parteneriatul Estic, iar succesul său nu este nici obligatoriu și nici garantat din partea elitelor politice, nemaivorbind de populație. Pierderea popularității acestei teme de „reconectare” cu UE poate fi doar parțial atribuită eșecurilor de guvernare din aceste țări, or diagnoza este superficială și reflectă unilateral un declin evident al PaE. Pierderea interesului eurocrațiilor față de Parteneriatul Estic (inclusiv față de R. Moldova) reflectă, de fapt, o acutizare a problemelor structurale ale UE și, doar într-o anumită măsură, acest spațiu geografic „a căzut de pe hartă”. Totuși, putem presupune că, până în momentul când gravele deficiențe de funcționare a UE nu vor fi rezolvate (problema protecției frontierelor, creșterea economică mediocră, crizele de legitimitate internă, efectele Brexitului, Grexitului și altor crize profunde, exploatare masiv de curente politice populiste în detrimentul coeziunii comunitare), nu se va putea reveni asupra abordării strategice a vulnerabilităților din spațiul vecinătății estice (PaE). Politica de vecinătate a UE pornea de la o înțelegere minimalistă a riscurilor regionale, extrapolând selectiv lucrurile care au ajutat la succesul de integrare a statelor Europei Centrale, dar fără a considera marile vulnerabilități ale spațiului estic (securitate, dependențe economice, resentimente istorice). Lucrurile în R. Moldova puteau evolua cu greu după 2013, dacă ținem cont de natura, tipul și durata presiunilor externe (conflictul transnistrean nerezolvat, atacurile hibride, războ-**

iul din Ucraina, politicile de discriminare ale Rusiei față de foștii săi sateliți). Nu poți reproșa unui pacient menținut în stare de comă că nu arată semnele unei respirații normale sau că nu se trezește. Contextul conflictului creează incertitudini, care mobilizează elitele politice să caute soluții de adaptare la noile circumstanțe, să calculeze prin cost-beneficiu efectele unor obligații (reforme) adoptate în raport cu UE, care le reduce însă șansele de păstrare a unor forme de putere economică și politică, monopoluri de piață și alte tipuri de „derivate” ale statului capturat. Deloc surprinzător, aceste fapte de rezistență la schimbare sunt folosite pe larg de „eurocrații” refractari față de politica de vecinătate a UE pentru a diminua susținerea comunitară acordată partenerilor săi regionali, semnalând în acest fel o recunoaștere a „limitelor puterii – soft” și, implicit, o recunoaștere a pretențiilor rivalului geopolitic al UE, Federația Rusă, niciodată de acord cu pierderea suzeranității asupra sateliților săi. Statele PaE se adaptează unui context regional mult mai complex, mai instabil, mai șubred sub aspectul vulnerabilităților sale (economice, informaționale, financiar-bancare, militare), elemente care nu au fost anticipate în conceptul original al UE și abia dacă sunt menționate în Strategia Globală de Securitate a UE (2016). Alegerile din Georgia au fost câștigate de partide care nu au făcut nicio referință la integrarea europeană. În R. Moldova, Președinte a devenit un lider pro-Kremlin, ajutat în campanie de grupuri oligarhice, care a promis să denunțe Acordul de Asociere. Faptele arată că această tendință de „eliminare” a entuziasmului pro-EU va continua în 2017, UE va trebui să concureze ori să fie eliminată din agenda politică a statelor din această regiune arhi-importantă a continentului, în care percepția unui „conflict fierbinte”, menținut și dislocat de Rusia, determină tacticile actorilor politici din aceste țări. Instabilitatea Europei Centrale și de Est: există o atmosferă de alertă accentuată în Europa Centrală, lăsată în mijlocul insecurităților și dilemelor sale istorice. Acest spațiu nu poate recăpăta încredere decât integrat în structura unei alianțe euro-atlantice viguroase și funcționale. Summitul NATO din martie, cu participarea noului Președinte SUA, D.Trump, va aduce certitudini și asigurări aliaților europeni, care nu ar putea face față unei Rusii asertive. Dacă Administrația Trump va suspenda regimul de sancțiuni aplicat Rusiei, fără ca aceasta să restituie teritoriile anexate de la Ucraina, contrar dreptului internațional, acest pas va susține opinia Moscovei, după care forța obligă, câștigătorul ia totul!

B

MILITAR

3

Escaladarea războiului în Ucraina. Degradarea situației militare în Donbas ar putea stimula Rusia să decidă aspra unei implicări mai mari în

acest război, care s-ar solda cu un număr mai mare de efective militare atrase, mai multe victime civile și militare, extinderea zonei de contact între rebeli și armata ucraineană,

mai ales spre litoralul Mării Negre (Mariupol). Deja în 2016, analiștii militari și media au început să admită scenariul după care rebelii vor primi întăriri garantate pentru a-și extinde zona de control spre orașele de proximitate din Estul Ucrainei, folosind metode de luptă similare cu cele din Aleppo (V.Soloviov). După perioade lungi de instabilitate continuă, în absența unei șanse reale ca părțile implicate în conflict să convină asupra unui armistițiu durabil în format Normand ori Minsk, prevalența mijloacelor militare ar putea fi un argument acceptat la Moscova, debutând o etapă nouă, care ar agrava relațiile cu UE și SUA. Crimeea, cu un potențial militaro-tehnic în ascensiune, devine din ce în ce mai militantă. Marina rusească are control deplin chiar și asupra statelor care depășesc bazinul Marii Negre. Exerciții strategice „Caucaz-2016” au confirmat acest deziderat: un control al teritoriului și spațiului aerian care de-

pășește frontierele Turciei, Bulgariei, Ucrainei, Republicii Moldova și României; instalațiile de lansare din Crimeea sunt capabile de a distruge un potențial inamic la ieșirea din porturile dislocate în zonă. Încercările de a forța lucrurile în regiunea Odesa și repetarea scenariului „Basarabia”, eșuat anterior, creează noi dureri de cap pentru Kiev. Odată cu deschiderea celui de al doilea front ucrainean, sunt posibile relații periculoase între regimul de la Tiraspol și o formațiune de genul DNR-LNR în sud-vestul Ucrainei. În așa caz nu mai e nevoie de a purta un război hybrid pe malurile Nistrului pe care l-am avut în 1992.

Scor

Incidență – 4

Expunere – 5

4

Fundamentalismul islamic. Statul islamic (ISIS) se extinde, folosindu-se de colapsul unor state din zona Golfului Persic. După 6 ani de război civil în Siria, statisticile vorbesc de 500.000 de persoane ucise și peste 12 milioane de refugiați („dezhădăcinați”), Bashar al-Assad reușește să-și mențină puterea cu sprijinul Rusiei, extinzându-și controlul militar asupra zonelor rebele. Palmyrei de către Statul Islamic, doar după nouă luni de campanie militară rusă susținută grupul rebel radical a fost expulzat. Războiul contra ISIS cere nu doar intervenții militare represive, dar înainte de toate, restabilirea instituțiilor civile, a economiei și a vieții pașnice. Statul islamic vrea instalarea unui califat radical pe o zonă întinsă din Irak și Siria, bucurându-se de popularitate deși a pierdut cea mai mare parte a teritoriului său ocupat până în 2016. Deși învins militar, ISIS și alte curente fundamentaliste reapar dacă nu sunt abordate aspecte legate de buna guvernare, altfel putem spune că toate eșecurile guvernării ajută la resurgența fundamentalismului ca o ideologie a celor învinși economic și social. Atacurile din Istanbul și alte orașe europene arată că pericolul difuzării ideologiei ISIS se vor păstra și în 2017. De asemenea, putem observa că tacticile de luptă contra ISIS sunt divergente: planuri turcești, curde, rusești, occidentale. Este de așteptat ca nimicierea ISIS să reprezinte pentru noua Administrație SUA o prioritate globală. Statele din Golful Persic și regiunile adiacente vor reprezenta potențial de destabilizare internă într-o serie de state atât din Peninsula Arabică, cât

și din Africa de Nord. Altfel spus, „primăvara arabă” va continua prin noi valuri de refugiați din zonele de conflict, susținute demografic și politic de frământările unor populații foarte numeroase, tinere, care nu au confortul adecvat așteptărilor lor sociale și culturale. Cele mai interesante evoluții în 2017 sunt legate de relațiile dintre Rusia și Turcia, având implicații directe asupra zonelor controlate de rebeli anti-Assad și ISIL în Siria. Dacă Rusia va fi capabilă să mențină relațiile sale cu Turcia, anticipăm ca interesele NATO și SUA să fie tot mai neglijate în această regiune vitală pentru securitatea Europei, cu efecte largi asupra politicii urmărite de noua administrație. Fără contra-puteri, Rusia ar putea ieși victorioasă în Siria, cu efecte durabile asupra situației din Golf, Iran și Iraq. Un triumf pentru Rusia în Orientul Mijlociu, asigurat de dezangajamentul occidental, ar putea oferi regimului lui Bashar al Assad șansa unică de a administra în continuare în mod corupt, incompetent și brutal asupra unei țări prăbușite în anarhie, război civil și lupte interne, condiții care fac prezența grupurilor de teroriști (ISIL) aproape indispensabilă, cu efecte în evantai legate de refugiați. În mod ironic, orice tentative ale noii administrații SUA de a renegocia Acordul nuclear cu Iranul ar putea reclădi cererea pentru radicali în conducerea mixtă de la Teheran.

Scor

Incidență – 1

Expunere – 1

5

Tranziții politice pe plan internațional. O linie mai agresivă în politica externă. Indiferent de tentativele liderilor occidentali de a „cădea la pace” cu Rusia, Moscova va vedea în aceste gesturi doar „căzătura”, nu și pacea. Kremlinul își va menține scopul larg de a-și extinde zona de tampon (buffer) cât mai departe posibil de frontierele sale imediate, prin toate mijloacele și formele de constrângere pe care le are față de UE. Jucând pe tradițio-

nalele divizări interne ale Europei, Rusia va dori să țină SUA departe de continent, îndepărtând cât se poate de diplomatic influența Chinei asupra brâului său îngust de orașe limitrofe frontierei cu Rusia. Datorită puterii sale concentrate, Rusia se bizuiește pe strategii pe termen lung, ceea ce este mai greu de conceput într-un regim politic multipolar. Rusia parcurge, în felul său, debutul unei tranziții politice interne, care implică importante recalibrări de atribuții și competențe între actuala

Scor

Incidență – 4

Expunere – 5

Administrație a Președintelui Putin și Consiliul de Stat, controlat de organele de securitate. Această tranziție complexă se va accelera în următorii 5-7 ani. Dacă Rusia va reuși să-și extindă rolul său regional și global, atunci SUA și UE vor cunoaște un număr tot mai mare de divergențe, operând izolat, pe proprie răspundere, ceea ce ar putea să-i confirme Rusiei sentimentul că are „mâinile dezlegate” pe plan internațional. Modelul lumii multipolare, dar împărțite între SUA și Rusia, este promovată cu insistență de narativul politicii externe rusești (Lavrov), însemnând în traducere liberă că nimeni nu ar trebui să intervină în partea de lume în care doar Rusia poate impune reguli de comportament colectiv și că suveranitatea nu aparține decât unor state puternice. Președintele D.Trump promite „rezultate epocale” în relațiile SUA-Rusia, care ar reduce riscurile unui potențial conflict militar, dar este posibil ca semnele primite din partea SUA să fie înțelese de Moscova ca un motiv de a licita soluțiile militare în războiul cu Ucraina, creând astfel provocări care ar testa reacțiile noului Președinte la situații de risc. După o politică „a resetării cu Rusia” terminată cu eșec, noua Administrație a SUA ar putea fi tentată să testeze și alte tipuri de politici față de Rusia, biziindu-se pe slăbiciunile economiei acesteia și a tranziției în care s-a intrat la Kremlin. **Între timp**, efectele Brexit-ului influențează alegerile și preferințele alegătorilor în Franța și Germania. Dacă Marine Le Pen va câștiga Președinția Franței în aprilie, UE ar putea suferi o mare lovitură; vor urma posibila pierdere electorală a Creștin-Democraților în Germania și obținerea unei majorități parlamentare în Olanda de către Partidul lui Wilders. Este posibil ca o Franță gripată de le Pen să abandoneze CEDO, unul dintre cele mai importante instrumente în apărarea drepturilor omului și justiției în spațiul Consiliului Europei, cauzând slăbirea sistemului de justiție și de monitorizare a drepturilor omului. Summitul NATO cu participarea Președintelui SUA, D.Trump, va fi un eveniment de atestare a viitorului acestei alianțe și relația cu aliații europeni. Statele Europei de Est se confruntă cu tot mai mari divergențe în raport cu UE, ceea ce ar putea crea divergențe mai mari pe linia Est-Vest și Sud-Nord. Există pericolul unor soft-Brexit-uri, ca urmare a ascensiunii partidelor radicale în Olanda, Suedia, Danemarca, Italia, pe baza unor dispute mai vechi. În interiorul UE (Parlamentul, Comisia) lipsește astăzi o claritate strategică asupra viitorului comunitar, iar capacitatea de a gestiona diviziunile politice între statele membre s-a redus considerabil în ultimii doi ani. Agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei a determinat încordarea relațiilor dintre Federația Rusă și NATO. Are loc o consolidare a forțelor militare strategice de-a lungul frontierei rusești (din Kaliningrad până la Vladivostok), inclusiv în Peninsula Crimeea

anexată ca urmare a violării suveranității statului ucrainean. Conflictul înghețat din R. Moldova capătă noi semnificații în contextul acțiunilor de intimidare a Ucrainei. În 2017, această tendință se va menține, afectând percepțiile de insecuritate regională. Acțiunile militare ar putea să se intensifice în vara anului atât în Ucraina, cât și în Siria, generând consecințe care se resimt pe larg în spațiul UE. Ca un bumerang, situațiile de risc antiterorist vor cere o intervenție mai largă a statului în viața privată și a drepturilor civile/politice ale populației, în particular ale migranților. Efectul instabilității europene va spori interesul politic față de partidele de extremă stângă și de dreapta, camuflate sub chipul de politicieni antisistem, având conexiuni suspecte ori certe cu statul rus. Cel mai puțin iluzionați de puterea politicilor rusești sunt națiunile localizate mai aproape de frontiera cu acest stat, foarte abil în promovarea narativului despre „interesele pașnice ale Rusiei, înconjurată de vecini ostili”, forțată astfel să acționeze preventiv contra unor pericole reale. Deși economia Rusiei se confruntă cu impactul sancțiunilor internaționale, concomitent cu efectele labilității prețurilor internaționale la hidrocarburi, aceste tendințe au redus din ambițiile sale inițiale de a se impune ca un monopolist al pieței energetice europene. Rusia nu pierde nicio ocazie de a marca politic atunci când există cele mai mici diferențe de viziune între SUA și aliații săi europeni. Anul 2017 ar putea însemna noi eforturi depuse de Rusia de a-și recăpăta locul jinduit pe plan global prin acțiuni reziliente (bold and assertive), pe fundalul unor dezechilibre perceptibile în relația dintre SUA și statele NATO, care testează evoluția NATO. Aceste involuții ar putea știrbi reputația NATO și art.5, în special în raport cu puterea Rusiei. Ultimele decizii ale fostului Președinte SUA (out-going) au fost interpretate de mass-media ca „box în Președintele ales D.Trump, pentru că ultimul s-a opus constant să accepte că Putin ar fi avut mijloace de influență asupra alegerilor americane” (NYT, decembrie 15, 2016). Directorul NI, J.Clapper, a dovedit că acțiunile cyber ale Rusiei „crează amenințări existențiale pentru SUA”, ezitând să le califice însă ca un act de război. Totuși, debarcarea în Europa a unor efective militare consistente americane, Operation Atlantic Resolve, a fost susținută masiv de majoritatea republicană din cele două camere ale Congresului SUA. Criza financiară din Europa și efectele sale globale pot redeveni temele majore ale marilor puteri în 2017. Există mult pesimism în tabăra investitorilor față de economia și sectorul financiar din UE.

C

SOCIETAL

6

Intensificarea/menținerea proceselor migraționiste din Asia și Africa în Europa. Continuarea proceselor migraționiste în statele Uniunii Euro-

pene presupune mai multe riscuri. Pe de o parte, va continua situația actuală prin care atenția UE este captată de această problemă, fiind trecut cu vederea subiectul Partene-

riatului Estic. Pe de altă parte, acțiunile statelor din Balcani și Europa de Est de combatere a migrației ar putea determina căutarea unor noi trasee de emigrare dinspre Asia și Africa în UE. R. Moldova ar putea fi privită de persoanele implicate în traficul de migrație drept un traseu de migrare spre UE. Insecuritatea poate diviza și mai mult UE pe grupe regionale de țări (Nord, Est, Sud), însemnând schimbări în principiile arhitecturii sociale și în politicile unor state membre ale UE. **Mai puțină integrare și extindere europeană.** Principalul instrument al UE (Soft-power) și politicile de vecinătate și extindere vor fi tot mai mult constrânse de frică, inhibiții și conservatorism. Statele UE vor susține tot mai puțin politici care includ referințe la integra-

rea vecinilor lor estici sau la extinderea relațiilor cu acele țări din afara UE ori de a investi resurse în dezvoltare, lupta contra corupției, cu excepția fondurilor alocate pentru asigurarea securității frontierelor externe ale UE, reieșind din Strategia Globală de securitate (2020). Declinul și deteriorarea principiilor ordinii internaționale reprezintă cea mai mare amenințare pentru democrațiile tinere din Estul Europei, inclusiv pentru societatea R. Moldova cu tradiții statale incipiente, adiacente unei culturi politice și orientări geopolitice ambigue.

Scor

Incidență – 4

Expunere – 1

„BLACK SWANS”

Fenomenul „lebedei negre” este generat de schimbări bruște cu caracter militar, economic, social ori de securitate, care afectează echilibrul de forțe într-o anumită societate.

Scor = Expunere (1-5) +
Severitate (1-5) : 2

1. Atacuri teroriste în Europa. Analiza atacurilor teroriste din ultimul an și mesajele acestora ne fac să credem că aceste acțiuni ar putea continua în 2017 tot atât de violent. Mai multe organizații calificate drept „teroriste” au numit Germania, MB, Franța ca fiind ținte prioritare în Europa și, în această privință, nu există niciun dubiu că acestea ar putea să-și satisfacă amenințările reale. Probabilitatea ca Moldova să devină o țintă este minimă, dar nu ar trebui să fie omisă complet, ca urmare a cooperării sale cu NATO și participarea la misiunea de pacificare NATO în Kosovo, participarea în cadrul Alianței Globale Anti-Terro (2014). Participarea la războiul din Ucraina ar putea produce situații de destabilizare internă în Federația Rusă. Doar înrăutățirea continuă a situației economice din această țară poate genera revenirea migranților moldoveni din Federația Rusă. Contingentul acestora (dacă revin masiv) poate prezenta un potențial de tensiuni pe intern, în lipsa ofertei de locuri de muncă.

2 Tendințele centrifugi din UE. Foarte multe dintre provocările de securitate, amenințări și oportunități pentru Moldova sunt legate de rezistența instituțiilor și nucleului dur al UE. Mai multe capitale ale statelor fondatoare ale UE contrazic Brussellul ca putere normativă. Instituțiile UE nu și pot îndeplini rolul de coagulator continental și generator de consens social pentru comunitatea europeană. Brexitul – linie de pericol extern, care ar putea fi urmat de alte „lebede negre” cu efecte politice și economice dramatice pentru UE. Plecarea Marii Britanii lasă Germaniei un vacuum de leadership, care încă trebuie să fie înțeles și administrat. UE se pregătește să traverseze câteva cicluri de guvernări eurosceptice, cu elemente de național-șovinism ridicat la nivel de politică legislativă. Slăbirea puterii normative a UE va reduce suportul pentru R. Moldova și va produce o incertitudine majoră pentru viitorul țării. Există riscul ca Moscova să influențeze prin astfel de instrumente diferite procese politice, favorizând partide eurofobe. Consolidarea poziției elementelor eurofobe ar însemna slăbirea proiectului european.

3. Provocările migraționiste și noi valuri de refugiați ar putea escalada semnificativ, în contextul operațiunilor militare desfășurate pe plan global, diminuarea ratei de creștere economică și neclaritatea asupra principiilor puse la baza noului tip de ordine internațională. Aceste provocări pot crea presiuni profunde asupra statelor europene, influențând structura industriilor productive, dar și nevoia unor strategii defensive contra valurilor de străini, care pot schimba balanța populației în anumite localități. Anumite politici prea protecționiste ar putea afecta regimul juridic al unor țări în defavoarea cetățenilor europeni, generând atitudini de izolare și chiar xenofobie, care-și găsesc rapid forme de violență și modele antecedente, care-au mai fost aplicate cândva. Sentimentul antimigrație va spori în acest an peste tot în Europa, având în subsidiar vastele rețele rusești de mass-media, capabile să insereze comentarii răutăcioase și nemulțumiri printre cetățenii acestor țări față de propriile guverne. Gradul înalt de penetrare a presei electronice rusești în Europa Occidentală și atractivitatea sloganurilor sale pot fi deosebit de nocive. Pe de altă parte, o politică de menținere a distanței și închidere a ușii pentru țări ca R. Moldova, Ucraina și Georgia nu pot decât să confirme narativul rusesc, să destabilizeze situația din R. Moldova, deopotrivă cu situații similare din Balcani și din restul țărilor semnatare a documentelor PaE. Dacă până nu demult integrarea europeană era calificată de elite ca o idee națională, de coeziune internă, elitele locale încă nu au inventat ceva care ar compensa vacuumul lăsat de pierderea acestui liant coagulator.

4. Eșecurile guvernamentale repetate ale guvernării vor spori în R. Moldova, încet, dar constant, numărul susținătorilor unirii cu România, ceea ce ar putea crește tensiunile interetnice și politice între segmente largi de populație, care se opun ori sprijină această opțiune. Nimic nu este sigur în privința modificării frontierelor în Europa de Est, astfel încât sfaturile oferite României în această privință vor abunda în apeluri la prudență sau la schimbare de mesaj.